

Ud af børnefattigdommen!

Mødrehjælpen og Red Barnets anbefalinger til bekæmpelse af børnefattigdom og dens konsekvenser

64.500 børn lever i fattigdom i Danmark¹. Det er uacceptabelt i et velfærdssamfund som det danske.

Den økonomiske fattigdom medfører konkrete materielle og sociale afsavn. Børnene deltager ikke i samfundet på lige fod med deres børnehave- og skolekammerater. De kan ikke længere gå på fodboldholdet. Skal ikke med på træningslejr. Må springe en madpakke over sidst på måneden. Har ikke gave med til børnefødselsdagen. Den økonomiske utryghed fører til bekymring og usikkerhed for børnene, og fundamentet for en tryk opvækst udviskes.

Børnene bærer sporene med sig hele livet. Forskning² viser, at børn, der lever i fattigdom, klarer sig dårligere i livet i forhold til uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning og familieliv. Blot et enkelt år i fattigdom forringer barnets livschancer på længere sigt. Børnefattigdom er derfor både et menneskeligt og samfundsøkonomisk problem.

Civilsamfundet har en vigtig opgave og tager et ansvar

Mødrehjælpen og Red Barnet tager ansvar og vil være med til at ændre denne udvikling. Vi står på børnenes side. Vi vil ikke acceptere, at så mange danske børn lever et liv i fattigdom. Vi vil gøre vores til, at flere familier bliver del af fællesskabet – for gennem de stærke inkluderende fællesskaber får barnet styrket livsduelighed, relationer og trivsel. Intet barn må stå udenfor på grund af forældrenes økonomiske situation. Vi – og resten af civilsamfundets mange aktører – har kompetencer og muligheder, vi er forpligtede på at bringe i spil for at bekæmpe børnefattigdommen. Det gælder de mange, engagerede frivillige og vores mangeårige erfaring med professionel, uvildig hjælp, og det gælder den store tillid, sårbare børnefamilier har til os som en støtte i livets vanskelige situationer.

En national handleplan mod børnefattigdom

Men vi kan ikke som civilsamfund løse problemerne alene.

For uanset hvad vi gør i civilsamfundet, vil vi aldrig acceptere, at fejlagtige politiske prioriteter gør børnene fattige. Politikerne kan mindske antallet af fattige børn i Danmark markant. Der er brug for handling fra politisk side NU, hvis børnene ikke skal lades i stikken. Den kommende regering bør derfor formulere en national handleplan, der sætter retningen for bekæmpelse af børnefattigdom.

Handleplanen skal sætte konkrete mål for afskaffelse af børnefattigdommen i Danmark, den skal sikre rimelige rammevilkår for børnefamilier i sårbare positioner, og den skal bygge på en alliance med de

¹ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2018.

² Rune V. Lesner: The long-term effect of childhood poverty, Journal of Population Economics, nov. 2017.

mange kræfter, der kan bidrage til at skabe bedre vilkår for børnefamilier, der lever i fattigdom. Det gælder de offentlige myndigheder, de frivillige kræfter og den professionelle rådgivning i foreninger og organisationer overalt i Danmark, virksomheder og interesseorganisationer på velfærdsområderne. En national handleplan mod børnefattigdom skal indeholde konkrete mål for, hvordan børnefattigdom og dens konsekvenser for børnefamilier bekæmpes. En forudsætning for det er genindførelse af en officiel fattigdomsgrænse³.

Danmark er samtidig forpligtet på FN's verdensmål om at bekæmpe fattigdom. Konkret betyder målet, at andelen af børn og voksne, der lever i fattigdom, skal halveres inden 2030⁴. Vi skal være mere ambitiøse i Danmark: Antallet af børn, der lever i fattigdom, skal halveres i den kommende regeringsperiodes fire år.

Bekæmpelse af børnefattigdom kræver både forebyggelse og afbødning af konsekvenserne for de berørte familier. Forebyggelse handler ikke mindst om at sikre, at så mange som muligt kommer i uddannelse og job. Det er afgørende vigtigt, at børnefamilier sikres mulighed for og motivation til selvforsørgelse. Det er imidlertid lige så afgørende, at beskæftigelsesfremmende tiltag ikke har utilsigtede, fattigdomsskabende konsekvenser.

Her og nu er der behov for indsatser på en række centrale områder:

- Sikring af familiernes økonomiske levestandard
- En familievenlig boligpolitik
- Stærke fællesskaber og velfærdsinstitutioner
- Bedre sundhed for sårbare børn
- Helhedsorienteret råd og vejledning

Vi præsenterer her en række anbefalinger med konkrete forslag til, hvordan børnefattigdommen og dens konsekvenser kan bekæmpes. Lad os stå sammen om at løfte de udsatte børn ud af fattigdommen.

1: Et rimeligt økonomisk levestandard

Det nuværende niveau for overførselsindkomster er ikke acceptabelt. Kontanthjælpsloftet, 225-timersreglen og integrationsydelsen skaber fattigdom i Danmark. Vi bør ikke have fattigdomsydelser i Danmark! Der er tale om beskæftigelses- og integrationsmæssige tiltag, der ikke virker efter hensigten, men som tværtimod har skadelige, livslange konsekvenser for de mange tusinde børn, hvis forældre rammes af ydelserne. Hvis børnefattigdommen skal bekæmpes, skal ydelsesniveauet for børnefamilierne hæves.

Ydelserne skal til enhver tid sikre, at alle børn kan leve et værdigt og godt børneliv. Familier på kontanthjælp eller integrationsydelse, skal kunne forsørge deres børn på et rimeligt niveau. Det kræver ikke mindst, at der tages højde for faktorer som lokalt huslejeniveau, gæld og medicin- og behandlingsudgifter.

³ Mødrehjælpen anbefaler, at fattigdomsgrænsen fastsættes i tråd med Danmarks Statistiks nuværende indikator for relativ fattigdom, der er 50 pct. af medianindkomsten i minimum ét år og fraregnet husstande med formue eller hvor hovedforsørgeren er studerende. https://www.dst.dk/ext/arbejde-loen-og-indkomst/Afskaf_fattigdom--pdf

⁴ <https://www.verdensmaalene.dk/maal/1>

De 64.500 børn, der i dag lever i fattigdom, bor i familier, hvor rådighedsbeløbet er under 50 pct. af medianindkomsten. Som eksempel har en enlig forælder med to børn, der netop tjener svarende til 50 pct. af medianindkomsten, 16.150 kr.⁵ om måneden til at dække alle udgifter. Ifølge Rockwool Fondens minimumsbudgetter⁶ er de månedlige udgifter for sådan en familie 15.500 kr. Beløbet dækker faste udgifter (husleje, forbrug, forsikringer og møbler/hårde hvidevarer) samt variable udgifter (mad, tøj og sko, fritidsaktiviteter, transport og sundhed). I budgettet er der derfor 2.500 kr. månedligt til uforudsete udgifter mv. til de tre personer i familien.

Det er et ekstremt sårbart økonomisk levegrundlag. Hvis familien ikke formår at finde en bolig til under 5.700 kr. (som er forudsætningen i budgettet), hvis et af børnene eller forældrene bliver syge og skal betale medicin og behandling, hvis køleskabet bryder sammen før forventet levetid, hvis der skal holdes konfirmation – bryder økonomien sammen.

Gældssanering og -eftergivelse

Mange fattige børnefamilier er tynget af gæld – der ofte skyldes uforudsete udgifter som nedbrudte hvidevarer eller medicin, og derfor er deres reelle rådighedsbeløb ekstra lavt. Mødrehjælpen ser ofte i forbindelse med økonomisk rådgivning, at gælden skyldes forsørgelse af børn under forældrenes uddannelse eller dækning af uforudsete udgifter, som har været nødvendige for familiens opretholdelse. I disse tilfælde er det ikke rimeligt, at gælden stiller familierne i en situation, hvor de reelt ikke har mulighed for at forsørge deres børn på et minimumsniveau.

En officiel fattigdomsgrænse

Vi anbefaler, at en kommende regering forpligter sig på at genindføre en officiel fattigdoms-grænse. Med udgangspunkt i fattigdomsgrænsen bør der sættes et mål om, at antallet af børn, der vokser op i fattigdom, som et minimum halveres allerede i regeringsperioden på fire år. Dette niveau svarer til antallet af fattige børn, der var inden kontanthjælpen blev reduceret med de nuværende ydelser i år 2015/2016.

Forslag 1: Økonomi

Mål: Antallet af børn, der lever i fattigdom, skal som minimum halveres i den kommende regeringsperiode. Derfor:

- Kontanthjælpsloftet skal afskaffes for børnefamilier
- 225-timersreglen skal afskaffes for børnefamilier
- Integrationsydelsen* skal afskaffes for børnefamilier
- Ydelsesniveauet skal til enhver tid sikre en rimelig forsørgelse af børn under hensyntagen til boligudgiften samt afdrag på SU-gæld
- Børnefamilier i fattigdom skal have bedre muligheder for sanering eller henstand på gæld

* Nu kendt som hjemsendelses- og selvforsørgelsesydelse

⁵ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2018.

⁶ <https://www.rockwoolfonden.dk/artikler/nye-minimumsbudgetter-for-danske-familier/>

2: En familievenlig boligpolitik

En væsentlig udfordring for børnefamilier, der er ramt af fattigdom, er, at de ikke kan finde en lejebolig, som de har råd til. For børn er familiens boligudfordringer ikke blot et spørgsmål om mursten. Det handler om at have en sund bolig og en tryk base, der kan være udgangspunkt for og rammen om en god barndom. Alt for mange børn i fattigdom vokser op i usunde boliger med fugt, træk og kulde.

I Red Barnet og Mødrehjælpen ser vi desuden ofte, at de mest sårbare børnefamilier flytter hyppigt, og det er sjældent til boliger, der imødekommer deres behov. Det betyder, at børnene må bryde med skole, dagtilbud, fritidshold og venner og måske får langt til deres anden forælder. Det skader tilknytning, relationer, identitet og tilhør, og den ustabile boligsituation er derfor med til at forstærke fattigdommens ødelæggende konsekvenser

Udfordringerne med at finde lejeboliger skyldes ikke mindst, at færre og færre lejemål imødekommer lavindkomstfamiliers behov og betalingsevne. I minimumsbudgettet⁷ tages der udgangspunkt i en husleje på 5.700 kr. som øvre grænse for en enlig forsørger med to børn. Særligt i de større byer er det yderst vanskeligt at finde lejebolig i dette prisleje.

En ny, aktiv lejeboligpolitik

For børnefamilier, der lever i fattigdom, er der tale om et dysfunktionelt boligmarked. Det er reelt ikke muligt for disse familier at finde boliger, der på rimelig vis imødekommer deres behov. De er ofte henvist til at bosætte sig uden for byerne eller langt fra børnenes skole, venner og fritidsaktiviteter – og i brudte familier; langt fra deres anden forælder. Derfor er der behov for en ny, aktiv lejeboligpolitik, der giver fattige børnefamilier adgang til gode, permanente, billige boliger, og som dermed bidrager til at sikre børns trivsel.

Fleksible modeller for indskudsfinansiering

Sådan en lejeboligpolitik skal som et centralt element gennemgå og nytænke regler og procedurer vedrørende indskudslån. For fattige børnefamilier er indskuddet en væsentlig barriere for mobilitet på boligmarkedet. Der bør udvikles fleksible modeller for indskudsfinansiering og sikres lempelige regler for tilbagebetaling, så familiernes økonomi ikke belastes urimeligt ved et eventuelt boligsifte.

Forslag 2: Bolig

Mål: Børnefamilier, der lever i fattigdom, skal have lige adgang til sunde, billige boliger.

Derfor:

- En ny, aktiv lejeboligpolitik skal specifikt fokusere på at afhjælpe fattigdom blandt børnefamilier
- Boligydelserne skal tilpasses det lokale huslejeniveau
- Der skal udvikles fleksible modeller for indskudsfinansiering for fattige børnefamilier
- Enkelttydelser i forbindelse med ny bolig skal fungere agilt, effektivt og tage udgangspunkt i den enkelte families behov, så basisforhold som senge eller hårde hvidevarer dækkes.

⁷ Fra Rockwool Fonden.

3: Stærke fællesskaber og velfærdsinstitutioner

Alle børn har behov for at være en del af et fællesskab – både i familien, i skolen og i fritiden. Men forskningen og vores erfaringer viser, at familier, der lever i fattigdom ofte rammes af social isolation – og at børnene havner uden for fællesskaberne. Familierne har ikke råd til at lade deres børn deltage i aktiviteter, og ofte skjuler børnene sig for vennerne for ikke at afsløre de afsavn. De tager ikke med i biografen, og de har ikke kommet med på fodboldturen sammen med de andre børn.

Mødrehjælpen og Red Barnet møder disse familier i mange af vores indsatser, og vi ser de konsekvenser, fattigdommen har også på dette område. Børnene savner de sociale netværk, der er afgørende for at udvikle et positivt selvværd og føle sig inkluderet. Det betyder, at børn, der lever i fattigdom, ikke får samme muligheder som andre børn for at udvikle de sociale kompetencer, som de også skal bruge videre i livet. De oplever, at de får færre positive oplevelser med deres familier og med deres venner end andre børn, at de har mindre at glædes over.

Netværk og udviklende fællesskaber

Børn udvikler og danner sig selv i samvær og relationer med andre. Børn, der står uden for fællesskaberne, har brug for aktører omkring familierne, der rækker ud og bygger bro. De mange frivillige kræfter, der lægger tid og energi i foreninger og organisationer er særligt velegnede til – og har derfor en særlig forpligtelse til – at hjælpe børn og deres familier ind i stærke og udviklende fællesskaber.

En voksenven, der følger børnene til deres fritidsaktiviteter, en frivillig der giver lektiehjælp, eller frivillige, der arrangerer familie- og oplevelsesklubber for børn og forældre – blot fordi de gerne vil – kan gøre en stor forskel for det enkelte barn. En forskel, der helt konkret gør, at barnet – trods hårde odds – kan blomstre og være del af flere fællesskaber. Hvad enten fællesskabet er håndboldklubben, på sommerlejr, i en oplevelsesklub for hele familien eller et frirum med en voksen uden for familien.

Det frivillige Danmark skal bygge bro

For at styrke udsatte børns deltagelse i stærke, empatiske fællesskaber skal de frivillige kræfter engageres endnu mere i indsatsen for børnefamilier i fattigdom. De skal sikres bedre mulighed for at afholde aktiviteter og skabe netværk for børn og deres forældre. Samtidig skal vi som frivilligt bårne organisationer opruste kapaciteten og hele tiden finde nye måder at nå ud til alle udsatte børn på. Brobygning handler om at samarbejde på tværs af sektorer, og at vi som civilsamfund hele tiden skal udvikle vores samarbejde med myndighederne, forældrene og børnene. Et samarbejde med en klar ansvarsfordeling og med en respekt for hinanden. Hvor vores fælles mål er at slå ring hele vejen rundt om barnet og familien hver dag hele året rundt. Vi skal udvikle og intensivere denne indsats for at forebygge og afhjælpe børnefattigdommens ekskluderende konsekvenser.

Dagtilbud og skoler

Velfungerende fællesskaber skabes og lever også i dagtilbud og skoler. Trods mange års faglig og organisatorisk udvikling i disse samfundsberørende velfærdsinstitutioner og professioner er børn, der lever i fattigdom fortsat i væsentlig risiko for at opleve eksklusion i vuggestuen, børnehaven og i skolen.

Det skyldes ikke mindst, at udviklingen er gået hånd i hånd med markante besparelser. Hvis fattigdommen skal bekæmpes – både dens konsekvenser her og nu og på lang sigt – er det bydende nødvendigt, at der sættes tidligt ind og sikres tilstrækkelige normeringer i daginstitutionerne, så fagprofessionelle har tilfredsstillende rammer og dermed kan bidrage til at bryde den negative sociale

arv. Derfor er der behov for normeringer i social balance, så sårbare børn får den fornødne hjælp og støtte i deres emotionelle og faglige kompetenceudvikling.

Friplads på efterskoler og friskoler

Efterskoleophold er et særligt gode, som børn, der lever i fattige familier, ofte må undvære. Men efterskolens dannende fællesskab kan gøre en kæmpe forskel for børn, der i andre sammenhænge mangler netværk og tilhørsforhold. Det samme gælder friskolernes særlige rum for børn med behov tilpassede sociale og faglige rammer. Fattige familier har særdeles ringe mulighed for at give deres børn adgang til disse tilbud. En indsats mod fattigdommens konsekvenser skal derfor også omfatte bedre tilskudsordninger til skoler for børnefamilier, der lever i fattigdom.

Ferie – også til børn, der lever i fattigdom

Alle børn har brug for et frirum og afbræk fra hverdagen – og det gælder i særlig grad børn, der lever i familier med knappe ressourcer og mange udfordringer, der ofte belaster børnene uforholdsmæssigt meget. Disse børn bør derfor hjælpes til en uges ferie årligt. Men netop ferie er et af de goder, børnene oftest må undvære: Op mod 10 pct. af alle børn kommer ikke på ferie blot en enkelt gang årligt⁸. Særligt hårdt ramt er børn i familier, hvor forældrene modtager integrationsydelse: De har ingen ret til ferie.

Forslag 3: Fællesskaber

Mål: Alle børn, der lever fattige børneliv, skal være del af et fællesskab. Derfor:

- Børn fra sårbare og fattige familier skal have tilbudt kontakt til minimum én frivillig fra en civilsamfundsorganisation som f.eks. følgeven eller mentor
- Fritidsvejledning, fritidspas, følgeordninger og hjælp til transportomkostninger skal være en ret i alle kommuner og bør understøttes økonomisk gennem statslige puljer
- Familier på integrationsydelse skal have ret til ferie på lige fod med familier på andre ydelser
- Staten skal allokere flere ressourcer til ferieophold for udsatte familier, så familierne får styrket deres relationer og udvidet deres netværk
- De gældende ordninger for friplads til efterskoleophold og på friskoler skal gennemgås, så børn, der lever i fattigdom, har samme mulighed for at deltage i disse dannende fællesskaber som alle andre børn
- Der skal sikres tilstrækkelige normeringer i daginstitutioner til alle børn i tillæg til sociale normeringer, så børn, der lever i fattigdom, sikres tilstrækkelig fagprofessionel hjælp og støtte i deres emotionelle og faglige kompetenceudvikling
- Fagpersoner i institutionerne skal have kompetencer og redskaber til at identificere og støtte børn i fattigdom
- Det skal sikres, at kommunalt frontpersonale kender til civilsamfundets tilbud – så de henviser de familier, der har behov.
- Tidlig pædagogisk og sammenhængende indsats, der styrker udsatte børns tilknytning og resiliens og knytter familierne op på fællesskabet også uden for institutionernes lukketid, skal understøttes økonomisk
- Sæt ind med tidlig indsats for udsatte børn. Tidlig pædagogisk indsats og sammenhængende indsatser, der styrker tilknytning og resiliens og knytter familierne op på fællesskabet også uden for institutionernes lukketid, skal understøttes.

⁸ VIVE: "Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel." 2018.

4: Bedre sundhed for sårbare børn

Danmark har et universelt og velfungerende sundhedsvæsen. Men mange undersøgelser⁹ har vist, at Danmark er præget af en betydelig ulighed i sundhed. Denne ulighed rammer hårdt, når pengene er små. Udfordringerne for børn og unge i fattige familier i forhold til sundhed er både somatiske og mentale. Det handler om, at børnene ikke altid får deres medicin, ikke kan komme til fysioterapeut og få genoptræning efter fodboldskaden eller må undvære psykologbehandling, fordi deres forældre ikke kan dække egenbetalingen.

Sundhedsudgifter rammer fattige familier hårdt

Medicin, briller, særlige diæter og behandling hos f.eks. psykolog koster penge. Det er udgifter, der i væsentlig grad betales af den enkelte borger af nettoindkomsten. Familier, der lever i fattigdom, har sjældent plads til disse udgifter i deres trængte budgetter, og Mødrehjælpen og Red Barnet møder ofte familier, der ikke har mulighed for at sikre deres børns sundhed, alene fordi pengene ikke rækker.

Et sundhedssystem, der på centrale områder fungerer på markedsvilkår, rammer derfor fattige børnefamilier uforholdsmæssigt hårdt, og det bidrager til fortsat ulighed i sundhed. Derfor skal børn, der lever i fattigdom, sikres sundhed på lige fod med alle andre børn.

Madordninger i dagtilbud og i grundskolen

Fattigdommen betyder også, at mange af familierne ikke kan sikre deres børn god, sund og regelmæssig kost. Derfor er der behov for bedre og mere fleksible madordninger, som sikrer sund, nærende kost til alle børn i Danmark.

Forslag 4: Sundhed

Mål: Børn fra fattige familier skal sikres adgang til medicin, behandling og sund kost på lige fod med andre børn. Derfor:

- Tilskudssystemet (enkeltydelse eller sygesikring) skal strømlines og gøres mere agilt, så ingen børn står uden økonomisk dækning for medicin, behandling eller medicinsk udstyr
- Alle børn skal have mulighed for madordninger, der er tilpasset lokale ønsker og hensyn, i dagtilbud eller skoler med tilskud fra det offentlige
- Madordninger i skoler skal på lige fod med dagtilbud være helt eller delvis gratis for forældre med lave indkomster

5: Helhedsorienteret, uvildig råd og vejledning

Børnefamilier, der er ramt af fattigdom, kan have vanskeligt ved at opsøge den rådgivning og støtte, de har behov for. Familierne har ofte begrænset tillid til de offentlige rådgivningstilbud og kender derfor ikke deres rettigheder og muligheder i de komplekse systemer, de navigerer i. Det gælder inden for en bred vifte af områder; beskæftigelse, uddannelse, sundhed, dagtilbud, skole, fritid og det sociale område.

⁹ F.eks. Region Hovedstaden: "Sundhedsprofil for børn og unge", 2018.

Familierne skal derfor have adgang til uvildig rådgivning og vejledning inden for ovennævnte områder, der har til formål at styrke deres navigation i det offentlige system og dermed på sigt øge deres handlemuligheder gennem brug af relevante tilbud.

Hjælp til gældssanering

Særligt gælder det familiernes økonomiske situation, hvor korrekt sagsbehandling og fx udregning af ydelsesbeløb er afgørende for familiens samlede økonomi. Det samme er tilfældet i forhold til tyngende gæld, herunder mulighederne for gældssanering, afdragsordninger og eftergivelse. Den rigtige vejledning kan have afgørende betydning for, at familierne får uvildig og sagkyndig rådgivning om rettigheder og muligheder for at skabe en mere bæredygtig økonomi. Det er Mødrehjælpens erfaring, at det er afgørende vigtigt, at rådgivningen sker uafhængigt af de myndigheder, der træffer afgørelser om familiernes forhold.

Forslag 5: Råd og vejledning

Mål: Fattige børnefamilier skal sikres uvildig, åben rådgivning om forhold, der påvirker deres økonomiske situation, samt rettigheder i den offentlige forvaltning.

- Børnefamilier i fattigdom skal have adgang til uvildig rådgivning i civilsamfundet om rettigheder og muligheder på områder, der kan forbedre deres økonomiske situation
- Rådgivningen skal være uafhængig af de myndigheder, der træffer afgørelser i familiens forhold
- Den kommunale forpligtelse til at yde åben og anonym rådgivning efter Servicelovens § 11 skal kunne varetages af civilsamfundsorganisationer med de fornødne kompetencer.

Mødrehjælpen og Red Barnet forpligter sig på at arbejde for de i papiret formulerede mål, hvoraf civilsamfundet bærer en del af ansvaret, over for en kommende regering.